

vi : jam effeminatus es, jam jugo miserrimæ servitutis pressus, sub pedibus ejus misere et viliter concularis.

40. O miser et miserabilis homo ! quis te liberabit de vinculo improprietatis hujus ? Exsurgat Deus, et cadat armatus iste : cadat et conteratur inimicus homo, contemptor Dei, cultor sui, amator mundi, servus diaboli. Quid tibi videtur ? Si recte sentis, mecum dices : Reus est mortis, crucifigatur. Noli ergo dissimulare, noli differre, noli parcere ; sed festinanter, audacter, iustanter crucifige hominem istum, sed cruce Christi, in qua est salus et vita : ad quem si ex corde clamaveris, Crucifixus tuus audiet te, benigne respondens, *Hodie mecum eris in paradiso* (Luc. xxiii, 43). O Christi pietas ! o inopinata salus miseri ! Tam gratuita est et probata dilectio Dei, tam stupenda dulcedo, tam inopinata dignatio, tam invicta mansuetudo, ut qui ad eum

(28) In manuscripto Cisterciensi, aliisque nonnullis uno contextu subjunguntur quædam capita, quorum primum inscribitur, « De anima et ejus pietate, » etc., ac sic incipit : « Animus est substantia quædam rationis particeps. » Verum non sunt superiorum consecratoria, imo apud Hugonem Victorinum efficiunt librum secundum De anima ; apud Augustinum vero, tomo sexto, librum De spiritu et anima. Ad hæc, in codice V. C. Claudii

clamaverit, exaudiat illum, quoniam misericors est. O quanta est misericordia Dei ! quam ineffabilis mutatio dexteræ Excelsi ! Heri eras in tenebris, hodie in splendore lucis : heri in ore leonis, hodie in manu mediatoris : heri in porta inferni, hodie in deliciis paradisi. Sed quid prosunt hæc litteræ admonitionis, nisi deleas de libro conscientie tuæ litteras mortis ? Quid prosunt hæc scripta, lecta et intellecta, nisi temetipsum legas et intelligas ? Da ergo operam internæ lectioni, ut legas, inspicias, et cognoscas te ipsum : legas ut diligas Deum, ut pugnes et vincas mundum et omnem inimicum ; quatenus labor convertatur in requiem, luctus in gaudium, et post tenebras hujus vitæ videas ortum surgentis auroræ ; videas etiam meridianum Solem justitiæ, in quo sponsus cum sponsa prospicies unum eundemque Dominum gloriæ, qui vivit et regnat per infinita sæcula. Amen (28).

Jolii canonici ac cantoris Parisiensis superioribus subjungitur aliud caput ab his verbis incipiens, « Perfectissima atque plenissima justitia est, Deum toto corde amare, » etc., quæ verba desumpta sunt ex initio tractatus Paulini Aquileiensis de Salutaribus Documentis, in appendice tomi VI operum S. Augustini. Quocirca hic finem præmissis Meditationibus imponimus.

336 TRACTATUS DE INTERIORI DOMO

SEU

DE CONSCIENTIA ÆDIFICANDA.

Hic tractatus inter opera Hugonis a Sancto-Victore recensetur, et inter quatuor libros de Anima numeratur ordine tertius. Videtur tamen esse cujusdam monachi Regulæ S. Benedicti profitentis : nam cap. 20, n. 40, meminit cucullæ ; et, ni fallor, est cujusdam Cisterciensis Bernardo æqualis, ut ex victus qualitate cap. 30 relata conjicere fas est. Cujuscunque sit, Bernardi non est. Pius tamen et utilis est, sed sine ordine et methodo ; præsertim a cap. 24 varia documenta congerit, repetens subinde priores materias, et pleraque ex libro Meditationum præcedentium. Distinctio capitulum in Hugonis operibus reperta, nobis congruentior visa est, et hanc fere sequemur, sed summaris capitulum passim mutatis.

PROŒMIUM.

Domus hæc, in qua habitamus, ex omni parte sui ruinam nobis minatur. Idcirco quia in brevi est casura, alia nobis est ædificanda. Redeamus ergo ad nos, et discutiamus conscientiam nostram. Nam sicut corpus nostrum tabernaculum dicitur, in quo militamus, sic conscientia nostra domus vocatur, in qua post militiam requiescimus : et ille recte militat, qui per militiam quam exercet in corpore, domum ædificat conscientie. *Diligenter exerce agrum tuum*, ait Sapiens, *ut postea edifices domum tuam* (Prov. xxiv, 27). Ager iste corpus nostrum est,

cujus sensibus et motibus sic recte utimur : animique imperio eos subjicientes in usum virtutis inflectimus, dum corpus animo indesinenter, et in animus Deo ex toto subieitur. His nimirum modis interior conscientia ædificatur : quam utique bonam faciunt præteritorum malorum condigna satisfactio, et instantium malorum cauta providaque declinatio. Condigna satisfactio est mala facta corrigere, et correctæ non reiterare. Conscientia vero perpetua est, quæ nunquam finitur, sicut nec anima. Quæ cum sit immortalis, sicut non potest esse non anima, sic nunquam potest esse sine conscientia. Conscientia namque est insepa-

rabilis gloria, vel confusio uniuscujusque pro qualitate depositi.

CAPUT PRIMUM.

De conscientia prius mundanda et pacanda, quam ædificanda.

1. Hæc ergo conscientia, in qua anima perpetuo mansura est, ædificanda est, sed prius mundanda. Et quis eam mundabit ? Profecto Deus et homo : homo, per cogitationes et affectiones ; Deus vero, per misericordiam et gratiam. Cogitationes et affectiones necessariae sunt in conscientie mundatione : cogitationes, in investigatione veritatis ; affectiones, in exercitatione virtutis. Porro misericordia modo delet peccatum ; modo dat virtutem resistendi peccato : nunc subtrahit peccandi occasionem ; nunc immittit amaritudinem : plerumque sanat affectionem. Gratia adjuvat ad bonum, defendit contra malum, erudit ad utrumque discernendum. Homo igitur per veritatem stimulatus, peccata sua confitetur : Deus autem per misericordiam flexus, confitenti miseretur. Omnis namque spes veniæ et misericordie in confessione est, nec potest quis justificari a peccato, nisi prius fuerit confessus peccatum. Ex eo enim unusquisque justus esse incipit, ex quo sui accusator exsilerit.

2. Felix conscientia, in qua misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt (Psal. lxxxiv, 11). Veritas confitentis et misericordia miserentis obviaverunt sibi, quoniam non potest illi misericordia deesse, qui se cognoscit in veritate. Osculum justitiæ est, inimicos diligere, parentes et propria quæque propter Deum relinquere, illatam injuriam patienter ferre, oblatam gloriam ubique declinare. Osculum pacis est, odientes invitare ad pacem, discordantes ad concordiam revocare, adversarios pacifice suscinere, errantes pie et benigne docere, moerentes clementer mulcere, et cum omnibus pacem habere. Beata illa anima, quæ in pace Christi fundata est et in Dei amore solidata : quæ cum exterius bella patitur, pax interius non turbatur. In qua quæcunque molestiæ foris perstreperant, usque ad silentium internæ quietis non irrumpunt : quoniam gustu internæ dulcedinis tacta, intus est per desiderium collecta ; nec jam foris enormiter in carnis voluptates dissolvitur, quia totum intus possidet in **337** quo delectatur ; atque ita in semetipsa pacificata, dum nihil est quod foris appetit, tota per amorem intus requiescit ; et cum tota ad internum gaudium colligitur, ad imaginem Dei reformatur, quam in se veneratur. Talem animam frequenter visitant Angeli atque Archangeli, et honorificant, utpote Dei templum, et Spiritus sancti habitaculum. Esto igitur templum Dei, et Deus excelsus habitabilis in te. Anima enim Deum habens in se, templum Dei est in quo divina mysteria celebrantur.

3. Porro anima quæ non studet in se consistere, nec in amore Dei desiderium figere, per oculos et aures, aliosque corporis sensus foras egreditur, atque

in his exterioribus delectatur. Sed cum invenerit portas istas clausas, tunc rediens ad se, et videns se nudam et desolatam, inestimabili confusione et horrore concutitur. Et quia mundi consolationem quæsit, illam quæ a Deo intus in conscientia datur, non habebit. Et non solum eam dedignabitur Deus visitare, sed nec ipsa quidem, male sibi conscia, se ipsam poterit tolerare. Requiem in se non poterit habere, quoniam illam dereliquit cum quo habitare et requiescere debuit. Cogita ergo in societate aliorum nunc positus, quia non poteris semper manere cum illis. Et interim elige tibi socium illum, qui cum subtracta tibi fuerint hæc omnia, tibi fidem servabit, qui dilectoribus suis fidem servat, nec recedit in tempore angustie. Deus tuus ille est, quem eligere debes.

4. Omnes igitur cordis distractiones, et mentis fluctuationes in unum collige, et in solo Deo totum desiderium tuum fige : ibi sit cor tuum, ubi est thesaurus tuus desiderabilis multumque amabilis. Ipse enim frequenter visitat et libenter inhabitat tranquillitatem cordis, et otium quietæ mentis ; quoniam pax est, et in pace factus est locus ejus (Psal. lxxv, 3). Propterea talem te præpara, ut tecum adsit Deus ; sit in ore, sit in corde : semper tecum eat, tecum redeat ; nec recedat a te. Nunquam ille te dimittet, nisi prior illum dimiseris. Ubicumque fueris, nunquam solus esse poteris, si Deus tecum erit. Munda igitur conscientiam tuam, et semper paratus esto, ut quacunque hora venerit Dominus, et tecum habitare voluerit, paratam sibi in te inveniat mansionem. Ipse namque dixit : *Facite mihi sanctuarium, et ego habitabo in medio vestri* (Exod. xxv, 8).

5. Studeamus ergo templum Deo ædificare in nobis : primo quidem ut in singulis nobis, deinde ut in omnibus simul inhabitet ; quia nec singulos dedignabitur, nec universos. Primo igitur studeat unusquisque, ne dissideat ipse a semetipso : quoniam omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet (Luc. xi, 17) ; nec inhabitabit Christus, ubi parietes inclinati fuerint, et macerariæ depulsæ. Vult habere anima corporis sui domum integram, et exire eam necesse est, si fuerint a se invicem membra dispersa. Videat igitur et ipsa, si desiderat Christum per fidem inhabitare in corde suo, id est in seipsa : videat et sollicitè caveat, ne a se invicem membra ejus dissideant ; id est, ratio, voluntas, et memoria. Dignum habitaculum parat Deo, cujus nec est ratio decepta, nec voluntas perversa, nec memoria inquinata. Felix illa anima est, quæ domum cordis sui sic de peccatorum sordibus studet emundare, et sanctis ac justis operibus adimplere, ut in ea non solum angelos, verum etiam Dominum angelorum habitare delectet. Mundata domo, cunctisque malis ab ea exclusis, omnibus bonis impleatur ; ne sit nobis necessarium aliquid foris quærere, qui omnia forinseca reliquimus.

CAPUT II.

De septem columnis erigendis ad ædificandam domum conscientia, et in primis de bona voluntate, quæ est columna prima.

6. Sapientis ergo ædificet sibi domum: erigat columnas septem, quibus tota fabrica innitatur. Domus est conscientia: columnæ sunt bona voluntas, memoria, scilicet memorem esse beneficiorum Dei; cor mundum, animus liber, spiritus rectus, mens devota, ratio illuminata. Prima igitur columna prior erigatur. Nam inter omnia Dei dona, quæ ad salutem hominis spectare videntur, **338** primum et principale bonum, bona voluntas esse cognoscitur, per quam imago similitudinis Dei in nobis reparatur. Primum est, quia a bona voluntate bonum omne inchoatur. Principale est, quoniam bona voluntate nihil hominibus utilius datur. Quidquid homo facit, bonum esse non potest, nisi ex bona voluntate procedat. Sine bona voluntate omnino salvari quispiam non potest: cum bona voluntate nemo perire potest. Voluntas bona nec dari potest invito, nec auferri nisi volenti. Voluntas hominis est potestas Dei. Voluntas hominis est, quia velle in voluntate hominis est; et ideo totum meritum in voluntate est. Quantum vis, tantum mereris. Quantum crescit voluntas tua bona, tantum crescit meritum tuum. Fac igitur magnam bonam voluntatem tuam, si vis habere magnum meritum. Ita Deus ut piissimus et misericordissimus pater in eo redemptionem nostram posuit, in quo nullus, nisi velit, potest egere. Amare namque homines æqualiter possunt, et divites, et pauperes: etiamsi pecuniam æqualiter dare non possunt. Voluntas tamen bona non est, si non operatur quod potest.

CAPUT III.

De secunda columna, quæ est memoria beneficiorum Dei.

7. Recordemur ergo misericordiam Dei, ut sic accendamus in ejus amorem. Revochemus ad memoriam bona quæ tribuit nobis; quomodo in periculis sæpe constitutos clementer nos eripuit; nec unquam peccatis nostris, quominus misereretur, vicini potuit: oblitos sui de se admonuit; aversos a se revocavit; venientes ad se benigne suscepit; pœnitentibus indulsit; perseverantes custodivit; stantes tenuit; lapsos erexit; malos delectationes in amaritudinem convertit; et rursus salubriter amaricatis consolationes suas tribuit. Postremo tribulatione purgatis, quietem et pacem perfectam restituit: qui nec peccantibus unquam defuit, ut corrigeret, nec justis, ut custodiret. Recogitemus quanta bona Deus fecit nobis non rogantibus neque desiderantibus, imo recusantibus; et quam multa peccata dimisit nobis, et a quantis periculis liberavit nos liberator Deus: quam magna dignatio pietatis fuit, quod ingratos et in multis contrarios, a tam multis peccatis custodivit nos Dei gratia, in quæ potuimus cadere, sicut in alia multa cecidimus. Idcirco sicut nullum est momentum, in quo non utamur vel fruamur Dei

pietate et misericordia: sic nullum debet esse momentum, in quo eum præsentem non habeamus in memoria.

CAPUT IV.

De tertia columna, quæ est cor mundum.

8. Sequitur ut eum, a quo tanta beneficia accepimus, toto corde diligamus: hoc est, tota cogitatione, tota affectione, sine defectione. Sit cor rectum, ut ei per omnia placeat Deus. Sit rectum, re- ctitudine intentionis, exclusionem perversæ cogitationis, assiduitate contemplationis. Sit paratum sequi voluntatem Dei, in quamcumque partem inclinari eam cognoverit. Sit sursum, ad sola celestia et divina contemplanda et desideranda. Sit purum, ut nihil morari intra se patiatur mali: nec modicum quidem offendiculum tolerabile reputet, aut in conscientia sua, aut in aliena. Sit dulces dulci responsione, suavi admonitione, benigna reprehensione, moderata correctione. Sit mundum, ut totius immunditiæ spurcitiis respuens, cogitationum sicut actionum peccata deploret. Defleat pro sua miseria et aliena: luceat non solum sua delicta, sed etiam aliena: compungatur pro malis quæ commisit, et bonis quæ neglexit.

CAPUT V.

De animo libero, quarta columna.

9. Animus vero sit liber a mundi sollicitudinibus, a carnis voluptatibus, a pravis cogitationibus: ut possit, cum voluerit, aut sibi intendere, aut utilitati fratrum ministrare, aut in contemplatione celestium requiescere. Sit firmus, ut nulla repentina perturbatione concutiatur; **339** non capiatur illecebris, non frangatur molestiis. Nulla ira, nulla impatientia pacem quietemque animi turbare possit, quoniam Christus pax est, et in pace requiescit pacis amator; et in perturbato animo habitare non potest. Sit consummatus in Dei dilectione. Hoc enim est diligere Deum, illi occupare animum, concipere fruentis visionis ejus affectum, habere peccati odium, mundi contemptum: diligere proximum, quem ipse censuit diligendum.

CAPUT VI.

De recto spiritu, columna quinta.

10. Spiritus autem sit rectus, ab omnibus terrenis et præsentibus prorsus aversus, et Deo inseparabiliter junctus et unitus. Pia devotione ascendat, et visitet supernas sedes, et multas quæ in domo Patris sunt mansiones, humiliter se prosternens ante thronum Dei et Agni. Currat per plateas supernæ Sion: audiat illud melos Angelorum, et cum reverentia supplicet cunctis ordinibus beatorum spirituum; singulis per se, et simul omnibus se commendans. Tantam vero gratiam non meretur accipere animus, qui in sui cognitione diu exercitatus et plene eruditus non est. Frustra enim cordis oculum erigit ad videndum, Deum qui nondum idoneus est ad videndum seipsum. Prius enim necesse est ut cognoscas invisibilia spiritus tui, quam possis esse idoneus ad cognoscenda invisibilia Dei. Et si non

potes cognoscere te, non præsumas apprehendere ea quæ sunt supra te.

11. Præcipuum et principale speculum ad videndum Deum, est animus rationalis inveniens seipsum. Si enim invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur (*Rom. 1, 20*), ubi, quæso, quam in ejus imagine cognitionis ejus vestigia expressius impressa reperiuntur? Tergat ergo speculum suum, mundet spiritum suum, quisquis sinit videre Deum suum. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v, 8*). Hoc speculum verus pœnitens non cessat quotidie inspicere, tergere, tenere, et custodire. Inspicere, si aliquid in eo reperiat, quod Deo displiceat. Tergere, non solum peccata actionum, verum etiam cogitationum, ut nihil in eo remaneat quod Deum offendant. Tenere, ne deorsum corruens, terræ per amorem inhæreat, et ne inanium cogitationum pulvere sordescat. Custodire, ut ille cujus tabernaculum est cum hominibus, cujus deliciae sunt esse cum filiis hominum, qui ad ostium stat et pulsat, quacumque hora intrare voluerit, receptaculum mundum inveniat. Deus enim qui munditiæ amator est, cor pollutum habitare non potest.

12. Exterso igitur speculo, et diu diligenter inspecto, incipit ei quædam divini luminis claritas interlucere, et immensus quidam insolitæ visionis radius oculis cordis apparere. Ex hujus luminis visione animus in flammatus, incipit munda cordis acie superna et interna conspiciere, Deum diligere, Deo inhærere; cuncta quæ adsunt, tanquam non sint considerat, cunctis suis affectionibus renuntiat, et totus soli incumbit amori, sciens solum illum esse beatum, qui Deum amat. Perro ad tantam gratiam nunquam pertingit mens per propriam industriam. Dei donum est hoc, non hominis meritum. Sed absque dubio talem ac tantam gratiam ille accipit, qui deserit curam sæculi, et agit curam sui: qui studet se frequenter cogitare, et diligenter agnoscere, quid ipse est. Redi ergo ad cor tuum, et diligenter discute teipsum. Considera unde venis; quo tendis; quomodo vivis; quid agis; quid amittis; quantum quotidie proficis; vel quantum deficis; quibus cogitationibus magis incuraris; quibus affectionibus frequentius tangeris; vel quibus temptationum maculis a maligno spiritu acrius impugnaris. Cum totum interioris exteriorisque hominis statum et habitum, in quantum possibile est, plene cognoveris, et non solum qualis sis, verum etiam qualis esse debueras; de cognitione tui poteris sublevari ad contemplationem Dei. Quantum namque quotidie in cognitione proficis, tantum ad altiora semper tendis. Sed jam fortassis ascendisti, jam ad cor tuum rediisti, et tibi stare didicisti: nec hoc sufficit tibi. Disce ibi habitare, et mansionem facere: **340** et qualicumque mentis vagatione inde abstractus fueris, illic semper redire festina. Absque dubio per multum usum quandoque tibi vertetur in oblectamentum: in tantum ut absque

ulla laboris difficultate possis ibi assiduus esse; quinimo pœna tibi potius sit, alibi, quam ibi moram aliquam facere.

CAPUT VII.

De mente devota, columna sexta.

13. Si ergo persenseris desideria tua circa exteriores delectationes affici, et cogitationes tuas jugiter in eis occupari; cum magna sollicitudine compelle eas, nec permittas ad cor tuum intrare; sed redi ad cor tuum, et ibi intrare et habitare omnimodo stude. Mens enim quæ se ad sui considerationem non sublevat, sed adhuc per varia desideria spargitur, et variis cogitationibus huc illuc distenditur, non potest seipsam in unam colligere, quia nondum novit ad seipsam intrare, sed adhuc in imo est cogitatione et conversatione. Ideoque non potest ad ea quæ supra ipsam sunt, penna contemplationis evolare. Discat ergo dispersiones cordis congregare: assuescat in internis suis immorari, studeat evagationes mentis restringere, et exteriora omnia oblivisci. Discat sola bona interiora amare, et illa frequentius cogitare, qui ad celestium contemplationem anhelat, qui in divinorum notitiam suspirat. Cumque se diligenter attenderit, et diutius quæsierit, cum tandem invenerit qualis sit, restat ut revelatione divina cognoscat qualis esse debeat, quale mentis ædificium Deo præparare, et quibus obsequiis eum placare oporteat.

14. Qui ita evagationes mentis in unum colligit, et omnes cordis motus in uno æternitatis desiderio figit, profecto jam ad cor suum rediit, et jam ibi libenter moratur, ac mirabiliter delectatur. Et cum seipsum præ gaudio jam capere non possit, supra seipsum ducitur, et per excessum mentis ad summa elevatur; atque ita per seipsum supra semetipsum, per cognitionem sui ad cognitionem Dei ascendit, ut discat solum Deum amare, et ipsum indesinenter cogitare, et in eo delectabiliter requiescere. Cum sic amor Christi totum absorberit affectum hominis, ut negligens et immemor sui, non nisi Jesum Christum, et ea quæ sunt Jesu Christi sentiat, tunc demum, ut arbitror, perfecta est in eo charitas. Huic itaque qui sic affectus est, non est onerosa paupertas: iste non sentit injurias: ridet opprobria, contemnit damna, mortem lucrum reputat: imo nec mori se putat, cum magis de morte ad vitam transire se sciat. Quem sic amor Dei intrinsecus ligatum tenet, nec ad modicum quidem exire exteriorius valet; sed interius in ejus desiderio flagrat, tanto amplius, quanto familiaris, et eo vehementius, quo frequentius. Qui sic in amore Dei jugiter delectatur, frequenter mentis excessus patitur: ab omnibus præsentibus et terrenis raptus, coram Deo præsentatur; et dum pulchritudinem ejus considerat, magnitudine pulchritudinis ejus attonitus, totus in ejus admiratione suspenditur. Miratur Regis gloriam, regni magnificentiam, supernæ civitatis nobilitatem, et civium felicitatem; contemplatur etiam gloriæ decorem, Dei bonitatem, internæ suavitatis

dulcedinem, et aeternae quietis tranquillitatem. Meditatur Patris potentiam, Filii sapientiam, Spiritus sancti benignitatem, et angelicae naturae beatitudinem. Delectatur de Deo in Deum, dum ejus pietatem miratur, et decorem contemplatur. O quam jucundum sentiretur, si non esset ad tam modicum raptus! Rapitur, dum sola caelestia contemplatur, et contemplando jucundatur. Sed cum ibi stare diutius conatur, subito labitur; et rediens ad se nulli potest intimare quod vidit supra se: sed agnitione suavitate illectus, gustatae dulcedinis suavitatem, et illam caelestem infusionem letitiae spiritualis intra semetipsum miratur. Revolvit etiam in corde suo tacita mente incorporeae lucis claritatem, et intimae satietatis saporem, et illud internae quietis secretum, et summam tranquillitatis arcanum. In hujus contemplatione contemplationisque dulcedine mens delectabiliter afficitur, et mirabiliter delectatur. Volet ergo, et non deficiat. Volet, donec ante **311** Regem perveniat, ibique ploret et suspiret, mactetque se in lacrymis: deprecetur veniam, postulet gratiam; nec inde recedat, quousque Deum quem nimium offenderat, placatum sentiat, et ab eo consolationem recipiat.

CAPUT VIII.

De ratione illuminata, columna septima.

15. Denique ratio per mentis excessum in contemplationem sublimium sublevata, et in divinae contemplationis arcanum rapta, atque ibi illuminata ad cognitionem veritatis et veri luminis, inflammata ad desiderium bonitatis, omnes illicitas voluptates, affectiones, et vagas memoriae cogitationes, cordis dispersiones, animi fluctuationes, spiritus evagationes, et mentis distractiones in unum colligit, atque in illo felicitatis fonte totum suum desiderium figit. Locum superiorem ratio semper obtineat, nullusque motus adversus eam sit rebellis; sed omnia ei obtemperant, sicut et ipsa obtemperat Deo. Si vero aliquem motum ad id quod non debet, vel quomodo non debet, moveri senserit, non consentiat, sed illico resistat. Nam solus consensus reos nos facit, etiamsi aliquid impediatur ne opera subsequantur. Tunc enim anima mori, sicut scriptum est, dicitur cum ipsa ratio ad peccatum per consensum curvatur. *Anima enim quae peccaverit, ipsa morietur (Ezech. xxiii, 20).* Resistat ergo ne moriatur: pugnet ut coronetur. Molesta est lucta, sed fructuosa; quia si habet poenam, habebit et coronam. Non nocet sensus, ubi non est consensus: imo quod resistentem fatigat, vincens coronat.

CAPUT IX.

De notis et titulis bene aedificatae conscientiae.

16. Sic nimirum, sic aedificatur bona conscientia. Bona conscientia est, quae peccata praeterita punit, et puniendae committere refugit: quae si peccatum sentiat, peccato non consentit: quam si cogitatio inquinat, ratio lavat. Recta conscientia est, cui suum peccatum displicet, et alieno non consentit: nec propter hoc peccatorem dimittit, nec ejus pec-

atum dissimulat; et cum corripit, non insultat. Tranquilla est, quia omnibus est dulcis, et nulli gravis: utens amico ad gratiam, inimico ad patientiam, cunctis ad benevolentiam, et quibus potest ad beneficentiam. Talibus enim domus animae aedificatur. Quod si forte, ut fieri solet, fur advenit, qui non venit, nisi ut furetur, et mactet et perdat: si, inquam, fur venerit, id est vel cordis elatio intrinsecus oriens, vel appetitus humanae laudis extrinsecus adveniens, seu aliqua quaelibet pestis, quae domum istam machinetur perfodere; tunc rationis ira, quasi canis, thesaurum custodiens, evigilet, latret, mordeat et jugulet: irruens in hostes, nemini parcat, nullum intrare permittat; sed clamitet, et excitet intus habitantes ad arma capessenda. Undecunque vitium, siye clam, siye palam nocere tentaverit, procul illud arceat, ut sit secunda conscientia. Secura est quando accusationem non patitur, vel pro tempore boni, vel pro praesumptione mali. Munda est et bene sibi conscia, cum nec de praeterito juste accusatur, nec de praesenti injuste delectatur. Pura est, cui Deus nec sua peccata imputat, quia non fecit: nec aliena, quia non approbavit: nec negligentiam, quia non tacuit: nec superbiam, quia in humilitate permansit.

CAPUT X.

De cura conscientiae praefenda scientiae.

17. Multi quaerunt scientiam; pauci vero conscientiam. Si vero tanto studio et sollicitudine quaeretur conscientia, quanto quaeritur saecularis et vana scientia, et citius apprehenderetur, et utilius retineretur. Cogitare namque de conscientia, sensus est consummatus, et qui custodit illam, semper erit securus. Salva reverentia sapientiae, utilius est currere ad conscientiam, quam ad sapientiam; nisi sapientia illa sit quae aedificet conscientiam. Tunc enim se intelligit anima, cum illustratur conscientia; **312** tunc impletur cor bona conscientia, cum in se Deum, et in Deo mutua revolutione seipsam receperit imago creata. Creatrix imago in imagine creata, nihil aliud est nisi sapientia in anima, nisi gloria in conscientia, nisi sanctificatio in arca. O quam ineffabilis est pietas Dei, quae tantam majestatem inclinat ad tantam humilitatem! Qui creavit nos, creatur in nobis: et quasi parum esset nos Deum patrem habere, vult etiam nos fieri sibi fratrem et matrem. *Quicumque, inquit, fecerit voluntatem Patris mei qui in caelis est, ipse meus frater et mater est (Matth. xii, 50).* Frater, obediendo; mater, generando: frater, per hereditatis participationem; mater, per aliorum instructionem. O fidelis anima, expande sinus, dilata affectus; ne angustieris in visceribus tuis concipere, quem totus orbis non potuit comprehendere, donec Virgo beata illum fide concepit. Fide namque Christus concipitur, verbi praedicatione nascitur, devotione nutritur, amore tenetur. Sit ergo conscientia pura, ut Deum conducat ad hospitium nostrum: sit sollicita circa fidele obsequium, ne tanta majestas recuset

cordis gremium: sit devota, ut soli Deo placeat, soli Deo intendat, nec recedat ab eo. Talis conscientia laetificat animam, et exhibet se Deo gratam, et hominibus et Angelis reverendam, et sibimetipsi placata et quietam existit.

CAPUT XI.

De commodis et fructibus bonae conscientiae.

18. Conscientia est cordis scientia: quae dupliciter intelligitur; videlicet vel illa quae se novit per se, vel illa quae praeter se etiam alia novit ex se. Cor enim et se novit sua conscientia, et multa alia. Quando novit se, appellatur conscientia: quando praeter se alia, nominatur scientia. Conscientia bona, titulus est religionis, templum Salomonis, ager benedictionis, hortus deliciarum, aureum reclinatorium, gaudium Angelorum, arca foederis, thesaurus Regis, aula Dei, habitaculum Spiritus sancti, liber signatus et clausus, et in die judicii aperiendus. Nihil est jucundius, nihil tutius, nihil diutius bona conscientia. Premat corpus, trahat mundus, terreat diabolus, et illa erit secunda. Bona conscientia secunda erit cum corpus morietur; secunda, cum anima coram Deo praesentabitur; secunda, cum utrumque in die judicii ante tribunal terrificum justis iudicis statuatur. Futurae beatitudinis non est utilius remedium, nec certius testimonium bona conscientia. Cum mundus omni volubilitate circumrotetur, ploret, rideat, pereat, transeat; nunquam marcescit bona conscientia. Subjiciatur corpus in poena, in jejuniis maceretur, verberibus lanietur, equuleo distendatur, gladio trucidetur, crucis supplicio affligatur; et secunda erit conscientia.

19. In speculo conscientiae status exterioris et interioris hominis cognoscitur. Anima enim novit se, quae sine speculo est. Speculum mundum, clarum et purum totius religionis, bona conscientia. Sicut enim mulier quae viro suo sive amico placere desiderat, in contuitu speculi imaginem oppositam reddentis, decorem et pulchritudinem faciei componit: sic anima in quibus ab imagine veritatis discedit, vel in quibus vestigia creatricis imaginis recipiat, in conscientia relegit et intelligit. Non immerito conscientiam speculo comparavimus; quoniam in ea tanquam in speculo rationis oculus, tam quod deceus, quam quod indecens est in se claro, aspectu apprehendere potest.

CAPUT XII.

De custodia et refrenatione cordis ad bonam conscientiam necessaria.

20. Vita uniuscujusque non cognoscitur, nisi in conscientia: nec venit ad bonam conscientiam, nisi per cordis custodiam. Cor enim suo arbitrio dimissum, aut ad vitam se vertit, aut ad mortem. Velle namque peccare, malum est: peccare, pejus: in peccato perseverare, pessimum est: nolle poenitere, mortale. Quidquid igitur cor cogitat, quod ad utilitatem suam vel proximorum **313** quoquo modo non pertineat, respuendum est. De diversis igitur mundi partibus, in quibus cor vagum et profundum

tenetur, vel vane occupatur, ad seipsum redeat, et seipsum discutiat: cumque invenerit culpam, timeat poenam. Quaerendo autem culpam, nusquam illam nisi in se reperiat: reperta autem culpa et poenae causa, seipsum puniendo se ante se statuatur, et tanquam alium se iudicet; se equidem culpatum, ante se afflictum; se reum, ante se iudicem severum; se impium, ante se ad pietatem reversum: proponat se ante se; decernat quid a se faciendum sit de se; juste in se injusto infligat justa flagella. Loquatur etiam sic sibi: Quia pacem deseruisti apud Dominum Deum tuum, et bellum incurristi apud te ipsum, scissuram pateris, ut tu a te ipso condemneris. Quia pactum pacis rupisti, vis quod non vis, et non vis quod vis: a te ipso condemnaberis. Nolenda vis: volenda non vis. Ecce de ore tuo te iudico, serve nequam. Afflige itaque te, et statue te contra faciem tuam, ut aspicias turpitudinem tuam, et recogites stultitiam tuam. Sic igitur in miseriis suis ad seipsum revertitur cor, et sistitur cor ad cor. Vis est quaedam quae sic de corde operatur, et retinet cor fluxum et vanum; ne profluat in abyssum exterminii. Vis ista seu violentia rapit regnum caelorum. *Regnum caelorum, inquit Dominus, vim patitur, et violenti rapiunt illud (Matth. xi, 12).* Nobile regnum possidet, qui cor suum possidet. Non regnat, qui in corde suo deditus servitutibus vitiorum, praesidet urbibus et turbis populorum. Solus is regnat, qui deposito cordis imperio, ad leges rationis ordinat totam familiam motuum interiorum et exteriorum. Si insurgit rabies leonina, premitur per patientiam: si petulantia hirci, per abstinentiam: si ferocitas apri, per mansuetudinem: si superbia unicornis, per humilitatem.

CAPUT XIII.

De mobilitate cordis restringenda per considerationem majestatis et potentiae divinae.

21. Non invenitur autem inter ceteras artes liberales ars ista praesalibus liberalis, qua teneatur cor quod omni mobili mobilius est, quod omni lubrico lubricius est. Mobilitate enim naturali instabile, vel in puncto fixum recusat consistere: cujus vita in motu est, et motus est ei vita. Movet molem totius corporis humani tantillus iste in corde vitalis motus: et qua coerceatur arte, ut alia movens, ipse non moveatur? Forte mola asinaria si ad collum ei suspendatur, non moveretur. Imo multo magis cum mola concitaretur. Agendum itaque cum eo est, ut circumeat terram, et perambulet eam; si forte velociorem, et mobiliorrem se invenire queat. Si super terram similem sui non invenerit, etiam gyrum caeli circumeat, et rotas currum Dei ad cursum suum admoveat. Quid tunc faciet ad illos qui ambulant super pennas ventorum? Forte et cum illis contendere poterit. An et cum illa virtute curret, quae attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter? (*Sap. viii, 1.*) an et illam apprehendet, de qua dicitur, *Mobilior est omnibus mobilibus sapientia? (Sap. vii, 24.)* Saltem

cum viderit tam spatiosis saltibus transilientem suam potentiam, potentiam Creatoris sui, subsistat et dimittat alas suas, retinens se, et habens deificæ comparationis se ad se colligens et cohibens, non transgrediatur terminos suos. Sic enim sancta animalia in visione Ezechielis, cum fieret vox super firmamentum, quod imminebat capiti eorum, stabant et submittebant alas suas (Ezech. i, 25). Quod plane sancti faciunt, cum perlustratis operibus et mirabilibus Dei super intelligibilibus absconditis mysteriis, nihil se scire deprehendunt, sed momento statær omnia opera sua appendunt. Tunc se non a se moveri cor intelligit; quia per se immobile permaneret, nisi qui omnia movet, illud quoque inter omnia moveret. Mutuatum igitur a Deo cognoscens motum suum, jam non usurpet ut proprium, sed ut commodatum. Ad voluntatem namque commodantis, commodatarius uti debet commodato: alioquin furtum facit in re commodata.

314 CAPUT XIV.

De admonitionibus divinis, quibus subinde movetur cor hominis ad caute utendum creaturis, et rectum sui ipsius regimen.

22. Cum igitur te moverit Deus, vel moveri volueris, o cor humanum, movearis: aliter non movearis; quia non esset moveri, sed commoveri. Sed quando te movet Deus? Cum admonet. Admonet autem sic: Vane occuparis, o cor sapiens et omni prærogativa excellens, in his quæ vanitates vanitatum sunt. Non te decet his subesse, sed præesse. Te indigent ista, ut melius et commodius subsistant: tu his neque ad beatitudinem indiges, neque ad immortalitatem. Viaticum quidem jumento tuo præparant in via, sed si ad mensuram sumantur, non ad superfluitatem. Ex superfluitate enim ciborum quandoque infunduntur jumenta, et in ventris nimiam effluxionem resolvuntur, ita ut ex refectioe deficiant. Sic corpus tuum, o princeps et domine corporis, si regulas necessitatis excesserit, et ad barathrum concupiscentiæ os aperuerit, lacum perditionis sibi effodit in hospitio reparationis, et de remedio comparat exitium, de vehiculo naufragium. Quid proinde? Superfluum tollit necessarium. Aufer superflua, et nulli deerunt necessaria; quia de superfluenti copia aliorum nascitur valde ægra aliorum inopia.

23. Tuum est male acta corrigere: tuum est in ordine, et officio familiam membrorum corporis, et animæ motuum disponere: tum, singulorum negotia secundum competentiam assignare. Non sit in regno corporis tui, qui leges et jura institutorum tuorum impune prævaricetur; non oculus, non manus, non pes, non auris, non guttur. Quid enim de ignobilioribus et plebeiis membris dicam? Si vel atrectare rebellionem præsumperint, lapidibus obruantur, jaculis increpationum confodiantur, et noveint regem Salomonem sedere super mulam regis, id est rationem super sensualitatem corporis. Quid si pudibunda illa, quæ velato semper nomine

appellantur a pudicis et castis labiis, motu inordinato rempublicam infestaverint? Certe abscondantur, non ferro, sed jejunio; non detruncatione, sed mortificatione. Utinam, inquit Apostolus, abscondantur qui vos conturbant (Galat. v, 12). His persuasionibus cor effrenatum, in præceps cursum suum rapiens, teneri potest, ut sit bona conscientia. Bona est, si habeat in corde puritatem, in ore veritatem, in actione rectitudinem. Pro his namque merebitur Trinitatis visionem. O beata visio, in qua sic Deus erit notus atque perspicuus, ut videatur a singulis nobis in singulis nobis: videatur in seipso; videatur in celo novo, et in terra nova, atque in omni quæ tunc fuerit creatura!

CAPUT XV.

De libro conscientiæ emendando.

24. Humana conscientia est Domini vinea, quam excolare debent peccatorum confessio, et eorum satisfactio, et exhibitio honorum operum, et custodia eorum. Unicuique est liber sua conscientia: et ad hunc librum discutiendum et emendandum omnes alii inventi sunt. Anima cum de corpore egrediatur, nullum alium præter conscientiæ suæ librum secum portare poterit, atque in illo cognoscat quo debeat ire, et quid debeat recipere. Ex his quæ scripta erunt in libris nostris judicabimur, et ideo scribi debent secundum exemplar libri vitæ: et si sic scripti non sunt, saltem corrigendi sunt. Conferamus itaque libros nostros cum libro vitæ: et si quid aliter habuerint, corrigantur, ne in illa ultima collatione, si quidpiam aliter inventi fuerint habentes, abjiciantur. Beatus homo, qui se potest cognoscere et despiciere, probare et improbare. Nam qui sibi displicet, Deo placet: et qui sibi vilis est, Deo charus est. Multæ sunt scientiæ hominum, sed nulla melior est illa qua cognoscit homo seipsum. Quamobrem redeam ad cor meum, et ibi stare assuescam, ut totam vitam meam 315 possim discutere, et meipsum cognoscere. Omnes miseras meas coram Deo effundam, si forte illa sua magna pietas moveat eum. Confitebor ei peccata mea, cui omnia nuda sunt et aperta, quem fallere non possum, quia sapientia est; nec effugere, quia ubique est.

CAPUT XVI.

Deplorat homo coram Deo miseras suas, inquietudinem cordis, et ad mala propensionem.

25. Audi ergo, piissime Deus, confessionem meam; et respice ad pietatem tuam, et fac mecum secundum misericordiam tuam. Audi quam sæpe de memoria mea te expulit irruens turba plurimarum cogitationum, quæ velut plebs ad aliquod spectaculum solent effluere in cor meum. Dum orare vel cantare in monasterio volo, nescio cujusmodi stulta cogitatio cor meum rapit, et ducit per diversa loca. Cumque illud ad me revoco, tenere non possum, sed illico elabatur, et huc illucque dispergitur, et per innumera effunditur. Idcirco crebra terrenarum cupiditatum illecebra, et vanitatum effusio ita cor meum occupant, ut quod vitare studeam, hoc cogi-

tem, animoque volvam. Non enim est in potestate mea cor meum et cogitationes meæ, quæ ex improvise effusæ mentem meam animumque confundunt, atque alio trahunt quam ego proposueram. Ad sæcularia revocant, mundana inferunt, voluptuaria ingerunt, illecebrosa contextunt: ipsoque in tempore quo levare mentem meam ad te paro, inanibus cogitationibus infectus, ad terrena plerumque dejicior. Hujusmodi perstreptentium cogitationum tumultus a corde quotidie amovere volo, nec valeo: sed visa et audita, dicta et facta ad memoriam revocant, et in ea cum magna importunitate perstrepunt. Cogitanda cogito, cogitata recogito, et eadem iterum atque iterum replicare non cesso: et cum diu multumque quidquid potero cogitavero, sine cogitationibus esse non possum, sed intrant et exeunt, atque aliæ alias introducunt et excludunt. Hæc invitatus sustineo; plerumque tamen consentio, cum per ea quæ vidi, vel feci, sine utilitate, absque discretionem, vaga mente discuro. Ita mens mea semper mobilis, et nunquam stabilis, semper vaga et velut ebria, per diversa distrahitur. Graviter pecco, cum cor meum derelinquo; quoniam gravis jactura est quæ per negligentiam fit. Vim patior cum illud me deserit. Confirma cor meum, Deus, quoniam cum stare in semetipso nititur, aliquo modo a semetipso etiam nesciendo derivatur. Ita peccandi consuetudine etiam cum nescio pecco: et cor meum eor vanum per infinita deducitur, et in multa desideria dividitur.

26. In nocte vero cum dormire volo, multarum rerum imagines et phantasias clausis oculis video, easque invitatus tolero: quantoque ab eis aciem mentis avertere nitor, tanto amplius illæ se mihi ingerunt, et molestiis turpium cogitationum cor meum maculant. Inde est quod sæpe mihi nocuit mortifera delectatio, quæ ex recordatione præteritorum peccatorum nasci solet, sed maxime ex recordatione libidinis. Hæc enim pestis quo præ cæteris vitiiis est mihi familiarior, eo ad nocendum proclivior, et ad repellendum difficilior. Nam cum eam repellere volo nolenti mihi se ingerit, blande onerosa, displicendo placens, et placendo displicens. Carnis libidinem nunquam fugere potui, sed semper me persequitur, et cum aliqua delectationis cogitatione, vel visus intentione me comprehendere potest, non diebus neque noctibus requiescere sinit. Subtiliter intrat, et mentem occupat, et nisi subito repellatur, allicit et incendit, et quasi virus pestilentiæ per totum corpus paulatim se diffundit. Cogitationes pravas multiplicat, affectiones malas generat, delectatione illicita mentem afficit, et ad consensum pravitatis animum inflectit, omnesque animæ virtutes corrumpit. Hac peste cum astrietus teneor, divelli ab ea vix possum, quoniam stimulos ejus confiteri aut nescio, aut erubescio; tam subiles et turpes sunt. Revera difficile est libidinis incendia extinguere. Impubes stimulat, juvenes inflammat, viros enervat, senes et decrepitos 316 fatigat. Non aspernatur tuguria, non reveretur palatia. Utinam sola cœnobita fu-

giat. Adjuva me, Domine Deus meus, ut huic tam pestifero et mortifero vitio resistere possim. Scio enim quia quod resistantem fatigat, vincentem coronat. Scio etiam quoniam si mentem meam cogitatione immunda polluero, tibi, qui munditiæ auctor es, placere non valeo.

CAPUT XVII.

Pergit accusare et deplorare miseras suas circa cogitationes amarulentas, abusum membrorum, et rerum exteriorum ad vitæ usum spectantium.

27. Cor mundum crea in me, Deus, quoniam non solum vana cogitatio illud occupat, et turpis iniquitat, verum etiam amara dissipat. Sæpe namque aliqua injuria commotus, densis cogitationum tumultibus in corde premor. Hinc inde sollicitus et cæcus, occasionem vindictæ de accepta injuria rimor, consilia multiplico, et nihil aliud nisi jurgia quæ foris desunt, in corde perago. Præsentibus non video, absentibus contradico, intra memetipsum contumelias profero et recipio, receptis autem diutius respondeo. Cumque qui obviet nullus adsit, rixas in corde compono, insidias invidentium considero, et quid contra jurgia movere possint penso: exquiro quid respondeam: et cum rem nullam teneam, vacuus litigator elaboro. Sicque diem in otium, noctem vero in cogitationem verso. Torpeo ab utili opere, quoniam fatigor illicita cogitatione. Ita mens intus pugnat, cum menti nemo repugnat. Nonnunquam vero quod egi in corpore, hoc postmodum importuna cogitatione verso in mente: et multoties gravius torqueor in recordatione, quam prius captus fueram in operis perpetratione. Sæpe etiam ea quæ nunquam feci, nec in voluntate habui, ita recogito, quasi pœniteat me illa non fecisse. Ab occultis meis munda me, Domine; quoniam cum nihil exterius ago, intus graviter pecco. In corde enim servo depicta quæ vidi et feci. Ideo temporalium rerum tumultus in corde versare non cesso, etiam cum vaco. In cogitatione enim comedo, cum jejuno: loquor, cum taceo: irasceor, et tranquillus sum: corpus requiescit, et animus huc illucque discurret.

28. Ita vitam istam sine culpa nunquam transire potui: nec hoc quidem quod laudabiliter vixi, sine aliquo reatu est, si remota pietate discutiatur. De necessitatibus meis eripe me, Domine. Crebro namque dum necessitatis debita reddere studeo, voluptatis vitio deservio: sub velamine necessitatis, cado in laqueum voluptatis. Sæpissime namque comedi et bibi non ad necessitatem, sed ad voluptatem: et quod necessitati satis erat, voluptati parum erat. Cogitavi etiam de cibo et potu, quando non debui, et ubi non debui, et plus quam debui. Cogitando de escis, epulas in cogitatione tota die ruminabam. Cum tegendis membris vestimenta quæro, non solum quæ tegant, sed quæ extollant, expeto: et contra frigiditatis torporem, non solum quæro quæ muniant per pinguedinem, sed quæ mulceant per molliem: non solum quæ per molliem tactum mulceant, sed quæ per colorem oculos seducant.